

LITERATURA DAWNEJ POLSKI

I. NARODZINY LITERATURY. KSZTAŁTOWANIE SIĘ FORM WYRAZU W PIŚMIENICTWIE POLSKIEGO ŚREDNIOWIECZA

- Rozwój kultury pisma w Polsce wieków średnich.
- Najważniejsze gatunki literackie polskiego średniowiecza.
- Oddziaływanie wzorów obcych (poezja liturgiczna, kierunki rozwoju historiografii i hagiografii, kazanie, dramat średniowieczny, promieniowanie kultury rycerskiej i *amour courtois*).
- Poszukiwanie tożsamości (pierwsze teksty literackie w języku polskim i ich funkcja społeczna oraz artystyczna, pierwsze przekłady biblijne).
- Średniowieczny świat wyobraźni (wzory osobowe, wzory miłości, rola symbolu i alegorii, wyobrażenia zaświatów, symbolika liczb, koncepcja czasu).

Utworky:

- By czas nie zaćmił i niepamięć. Wybór kronik średniowiecznych*, oprac. A. Jelicz, Warszawa 1975 (kronika Galla Anonima, Wincentego Kadłubka, Jana Długosza).
- „*Kazania świętokrzyskie*”. *Nowa edycja. Nowe propozycje badawcze*, red. P. Stępień, współpraca H. Tchórzewska-Kabata, I. Winiarska-Górska, Warszawa 2009.
- Średniowieczna pieśń religijna polska*, oprac. M. Korolko, wyd. 2, Wrocław 1980, BN, s. I, nr 65.
- Jakub de Voragine, *Złota legenda. Wybór*, tłum. J. Pleziowa, oprac. M. Plezia, Warszawa 1983.
- Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, oprac. A. Jelicz, Warszawa 1987 (*Tragedia Piotra Włostowica*, dwa wybrane żywoty świętych).
- Polska poezja świecka XV wieku*, oprac. M. Włodarski, wyd. 4, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 60.
- Cały świat nie pomieściłby książę. Staropolskie opowieści i przekazy apokryficzne*, wyd. W. R. Rzepka, W. Wydra, wstęp: M. Adamczyk, Warszawa – Poznań 1996 (*Rozmyślania dominikańskie, Rozmyślania przemyskie*).

Opracowania:

- E.R. Curtius, *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*, tłum. i oprac. A. Borowski, Kraków 1997.
- A. Dąbrówka, *Średniowiecze*, Warszawa 2007.
- J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, tłum. H. Szumańska-Grossowa, Warszawa 1970 (i wyd. nast.).
- J. Huizinga, *Jesień średniowiecza*, tłum. T. Brzostowski, oprac. H. Barycz, S. Herbst, Warszawa 1961 lub nast. wyd.
- C.S. Lewis, *Odrzucony obraz. Wprowadzenie do literatury średniowiecznej i renesansowej*, tłum. W. Ostrowski, Warszawa 1986.
- R. Mazurkiewicz, *Polskie średniowieczne pieśni maryjne. Studia filologiczne*, Kraków 2002.
- T. Michałowska, *Średniowiecze*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).
- E. Ostrowska, *O artyzmie polskich średniowiecznych zabytków językowych*, Kraków 1967.
- D. de Rougemont, *Miłość a świat kultury zachodniej*, tłum. L. Eustachiewicz, Warszawa 1968 (i nast. wyd.).
- P. Stępień, *Z literatury religijnej polskiego średniowiecza. Studia o czterech tekstach: „Kazanie na dzień św. Katarzyny”, „Legenda o św. Aleksym”, „Lament świętokrzyski”, „Żołtaz Jezusow”*, Warszawa 2003.
- T. Witczak, *Literatura Średniowiecza*, Warszawa 1990.
- J. Woronczak, *Tropy i sekwencje*, w: *Strofika*, red. M. R. Mayenowa, Wrocław 1964.

II. MIKOŁAJ REJ:**LITERACKIE PROWOKACJE „CZŁOWIEKA POCZWIĘGO”**

— Szlachcic prostaczek i jego „biografia kreowana” (*Żywot... Mikołaja Reja, Żywot człowieka poczwięgo*).

— Sprzymierzeniec czy wróg humanizmu; średniowieczne wzory gatunkowe i koncepcje funkcji literatury, renesansowa erudycja, reformacyjny dystans wobec „zdechłej skóry” (*Wizerunek, utwory dramatyczne, Żwierzyniec*).

— Pierwsze pióro polskiej reformacji; walka z Kościołem czy walka o Kościół (*Krótką rozprawą, Żwierzyniec*); „prosty Polak” wobec tajemnic biblijnych (*Postylla, Psalterz, Apokalypsis*).

— Społeczna pasja i krzywe zwierciadło satyry; poeta ruchu egzekucyjnego i obserwator-prześmiewca, mistrz karykatury, „Marchołt gruby a sprośny” (*Krótką rozprawą, Żwierzyniec, Figliki*).

— Między nudą a eksperymentem; strategie opisu przeczącego prawom percepcji, technika montażu i „filmowego kadru”, „mowa myślana”, eksploracja potoczności.

— Poeta obrazu; „zwierciadła” i „wizerunki”, konstrukcje emblematyczne.

Utwory:

Żywoť i sprawę poćciwego ślachcica polskiego Mikołaja Reja z Nagłowic, w: A. Trzeciecki, *Pisma polskie*, oprac. S. Bąk, Wrocław 1961.

Pisma wierszem, oprac. J. Krzyżanowski, Wrocław 1954, BN, s. I, nr 151.

Żywoť człowieka pocźciwego, oprac. J. Krzyżanowski, Wrocław 1956, BN, s. I, nr 152.

Wybór pism, oprac. A. Kochan, Wrocław 2006.

Figliki, oprac. M. Bokszczanin, wstęp J. Krzyżanowski, Warszawa 1970 i 1974.

Kupiec, oprac. A. Kochan, Warszawa 2008.

Żywoť Józefa z pokolenia żydowskiego, w: *Dramaty biblijne XVI wieku*, wyd. K. Wilczewska, Lublin 2000.

Apokalypsis, red. W. Kriegseisen, oprac. M.M. Kacprzak, S. Kawczyński, J.T. Maciuszko, I. Winiarska, Warszawa 2005.

Opracowania:

A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.

A. Kochan, „*Żwierciadło*” Mikołaja Reja. *Studium o utworze*, Wrocław 2003.

J. Krzyżanowski, *Mikołaja Reja „Krótka rozprawa” na tle swoich czasów*, Warszawa 1954 (lub w: tenże, *W wieku Reja i Stańczyka*, Warszawa 1958 bądź w: tenże, *Tradycje literackie polszczyzny*, Warszawa 1992).

J.T. Maciuszko, *Mikołaj Rej. Zapomniany teolog ewangelicki z XVI w.*, Warszawa 2002.

Mikołaj Rej w czterechsetlecie śmierci, Wrocław 1971 (tu zwłaszcza artykuły T. Bieńkowskiego, M. Korolki, J. Krzyżanowskiego, S. Nieznanowskiego, E. Ostrowskiej, B. Otwinowskiej, J. Pelca, J. Ziomka).

Mikołaj Rej w pięćsetlecie urodzin. Studia literaturoznawcze, red. J. Sokolski, M. Cieński, A. Kochan, Wrocław 2006.

„Pamiętnik Literacki” 1969, z. 4 (tu zwłaszcza artykuły: H. Dziechcińska, *Ślachcic idealny w „Żywocie człowieka pocźciwego”, czyli narracja per-swazyjna*; J. Krzyżanowski, *O „Figlikach” Mikołaja Reja*; J. Pelc, *Rola emblematów oraz konstrukcji im pokrewnych w twórczości Mikołaja Reja*; W. Weintraub, *Paradoksy „poćciwości” Reja*).

- P. Stępień, *Śmiech w czasach ostatecznych. Tematyka religijna w „Figlikach” Mikołaja Reja*, Warszawa 2013.
- Studia nad Mikołajem Rejem. Twórczość i recepcja*, praca zbiorowa w 400-lecie śmierci Mikołaja Reja 1569–1969, red. B. Nadolski, Gdańsk 1971 (tu głównie artykuły J. Kotarskiej, E. Kotarskiego, B. Nadolskiej, T. Podgórskiej).
- L. Ślękowa, *Mikołaj Rej a średniowieczna kultura literacka w świetle „Zwierzyńca” i „Zwierciadła”*, „Pamiętnik Literacki” 1992, z. 2.
- T. Witczak, *Studia nad twórczością Mikołaja Reja*, Warszawa 1975.
- J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).

III. MIĘDZY FLORENCJĄ A KRAKOWEM. HUMANIZM W POLSCE

— Rozwój humanizmu w Europie; *studia humaniora* jako instrument kształtowania nowego ideału osobowego; filologiczne i etyczne aspekty humanizmu; humanistyczne próby odnowienia łaciny; *imitatio antiquorum*; Erazmiańska wersja humanizmu.

— Humanizm polskich poetów nowołacińskich (Paweł z Krosna, Jan Dantyszek, Mikołaj Hussowski, Andrzej Krzycki, Klemens Janicki); imitacje antycznych form gatunkowych i metrycznych; funkcje sztafażu mitologicznego i klasycznej stylistyki; wzór Horacego i Owidiusza (Janicki); wzory renesansowej poezji łacińskiej w Europie Zachodniej (Krzycki, Janicki); obrazy Polski w poezji łacińskiej (Hussowski, Krzycki, Janicki), poszukiwanie odrębności wyrazu.

— Wersje polskiego erazmianizmu; humanizm a *christianitas*; poezja pogańska czy chrześcijańska (Jan Dantyszek), pytania o liturgię w języku polskim i Kościół narodowy (Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Hozjusz), humanistyczna filologia a przekłady biblijne (Biblia Brzeska, Biblia Nieświeska, Biblia Jakuba Wujka).

— Humanista na dworze (Łukasz Górnicki); ideały osobowe renesansu (dwoznanin, książę, senator); piękno umysłu w codzienności życia społecznego.

— Petrarkizm w polskiej poezji renesansowej.

Utwory:

- Łukasz Górnicki, *Dwoznanin polski*, w: tenże *Pisma*, t. 1, oprac. i wstęp R. Pollak, Warszawa 1961.
- Erazm z Rotterdamu, *Ciceronianus*, w: tenże, *Rozmowy (wybór)*, tłum. M. Cytowska, Warszawa 1969.
- Andrzej Frycz Modrzewski, *O poprawie Rzeczypospolitej*, tłum. E. Jędrkiewicz, w: *Wybór pism*, oprac. i wstęp W. Voise, Wrocław 1977.

Antologia *poezji polsko-łacińskiej 1470–1543*, wstęp i oprac. A. Jelicz, Szczecin 1985.

Francesco Petrarca, *Wybór pism*, wybór, wstęp i komentarz K. Morawski, tłum. F. Faleński, J. Kurek, K. Morawski, Wrocław 1982.

Erazm z Rotterdamu, *Pochwała Głupoty*, tłum. i oprac. E. Jędrkiewicz, wstęp H. Barycz, Warszawa 2001.

Opracowania:

Andrzej Frycz Modrzewski i problemy kultury polskiego odrodzenia, red. T. Bieńkowski, Wrocław 1974 (tu zwłaszcza artykuł B. Otwinowskiej o Fryczu i Hozjuszu).

C. Backvis, *Szkice o kulturze staropolskiej*, Warszawa 1975 (tu szkice o Krzycim i o Mikołaju z Hussowa).

A. Borowski, *Renesans*, Warszawa 1992.

J. Burckhardt, *Kultura Odrodzenia we Włoszech. Próba ujęcia*, tłum. M. Kreczkowska, wstęp M. Brahmer, Warszawa 1991.

P. Burke, *Kultura i społeczeństwo w renesansowych Włoszech*, tłum. W. K. Siewierski, Warszawa 1991.

J. Delumeau, *Reformy chrześcijaństwa w wieku XVI i XVII*, t. 1–2, tłum. P. Kłoczowski, Warszawa 1987.

J. Huizinga, *Erazm*, tłum. M. Kurecka, Warszawa 1964.

Humanitas i christianitas w kulturze polskiej, red. Mirosława Hanusiewicz-Lavallee, Warszawa 2009 (studia M. Hanusiewicz-Lavallee, K. Meller, J. Maciuszki).

Humanitas (paideia). Antropologia humanistyczna w kontekstach filozoficznych, t. 1–2, red. A. Nowicka-Jeżowa, Warszawa 2009 (studia J. Domańskiego, W. Pawlaka, A. Nowickiej-Jeżowej, M. Kacprzaka).

A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.

M. Kossowska, *Biblia w języku polskim*, t. 1, Poznań 1968.

J. Kotarska, *Petrarkizm w poezji polskiego renesansu i baroku*, w: *Studia porównawcze o literaturze staropolskiej*, red. T. Michałowska, J. Ślaski, Wrocław 1980, s. 29–55.

P.O. Kristeller, *Humanizm i filozofia. Cztery studia*, red. L. Szczucki, Warszawa 1985.

K. Meller, „*Noc przeszła, a dzień się przybliżył*”. *Studia z dziejów polskiego piśmiennictwa reformacyjnego*, Poznań 2004.

A. Nowicka-Jeżowa, *O petrarkizmie w liryce miłosnej Jana Kochanowskiego uwag*

kilka (trzy studia o petrarkizmie polskim), w: *Petrarca a jedność kultury europejskiej. Petrarca e l'unità della cultura europea*, red. M. Febbo, P. Salwa, Warszawa 2005, s. 387–404.

J. Pelc, *Literatura renesansu w Polsce*, Warszawa 1995.

K. Stawecka, *Religijna poezja łacińska XVI wieku w Polsce*, Lublin 1964.

M. Wojtkowska-Maksymik, *Gentiluomo cortigiano i dworzanin polski. Dyskusja o doskonałości człowieka*, Warszawa 2007.

S. Zabłocki, *Poezja polsko-łacińska wczesnego renesansu. Wybrane zagadnienia*, w: *Problemy literatury staropolskiej. Seria druga*, red. J. Pelc, Wrocław 1973.

J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 i wyd. nast.

IV. JAN KOCHANOWSKI: KLASYCZNE PIĘKNO MUZY SARMACKIEJ

— Miejsce imitacji w poetyce humanistycznej; zwrot *ad fontes*; ideały i gatunki klasyczne w literaturze renesansowej; zasada *decorum*; program (Spe-rone Speroni, Bernardino Tomitano, Pierre Ronsard) przeniesienia i kształtowania tradycji klasycznej w literaturach języków nowożytnych; edukacja Kochanowskiego i jego rozeznanie w aktualnych programach literackich.

— Horacjanizm Jana Kochanowskiego (*Pieśni, Fragmenta, Pieśń świętojańska o Sobótce, Psalterz Dawidów*); przekłady i parafrazy z poezji Horacego; wprowadzenie gatunku pieśni stroficznej do poezji polskiej; zasada *varietas* i *brevitas*; zróżnicowanie strofiki; rozwijanie struktur dyskursywno-argumentacyjnych w liryce; kreacja podmiotu-poety, kreacje adresatów w imitacjach horacjańskich; polonizacje i adaptacje motywów motywów oraz imion antycznych.

— Wzory elegii rzymskiej w *Elegiarum libri IV* (Propercjusz, Tibullus, Katullus, Owidiusz, Horacy); kreacja elegika-poety Sarmacji; kreacja Lidii.

— Cynceron i fascynacje neostoickie; motywy cyncerońskie w „*Czego chcesz od nas, Panie...*”; inspiracje stoickie w *Pieśniach*; koncepcja cnoty i „statecznego umysłu” przeciwstawionych odmiennościom Fortuny; Cynceroński „kwadrat cnot” kardynalnych w *Wykładzie cnoty*; inspiracje cyncerońskie i dyskusja z cynceronianizmem w *Przy pogrzebie rzecz* i w *Trenach*.

— Klasyczny rodowód *Fraszek*; tradycja epigramatyczna i problem wielogatkowości zbioru; klasyczna funkcja frazsek autotematycznych traktowanych jako węzłowe punkty w kompozycji zbioru; inspiracje płynące z poezji greckiej i rzymskiej (Anakreont, Katullus, Marcjalis); *Foricoenia* jako epigramaty łacińskie.

— *Odprawa posłów greckich* jako próba tragedii klasycznej; kompozycja dzieła i autorskie strategie mające na celu zachowanie klasycznych trzech jedności; problem tragizmu w *Odprawie*; kreacje głównych protagonistów;

pieśni chóru wobec tradycji liryki greckiej; problem polonizacji i adaptacji w *Odprawie*.

Utwory:

- J. Kochanowski, *Psalterz Dawidów*, wstęp i oprac. K. Meller, Kraków 1997.
- J. Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*, oprac. T. Ulewicz, Wrocław 1969, BN, s. I, nr 3 lub nast. wyd.
- J. Kochanowski, *Pieśni*, oprac. L. Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 100.
- J. Kochanowski, *Treny*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1978, BN, s. I, nr 1 (lub wyd. nast.).
- J. Kochanowski, *Z łacińska śpiewa Słowian muza...*, tłum. L. Staff, Warszawa 1982.
- J. Kochanowski, *Muza, Fragmenta, Pieśń świętojańska o Sobótce, Przy pogrzebie rzecz, Wykład cnoty, Do Stanisława Fogelwedera*, w: tenże *Dzieła polskie*, oprac. J. Krzyżanowski, Warszawa 1989.
- J. Kochanowski, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1998, BN, s. I, nr 163.

Opracowania:

- J. Abramowska, *Ład i Fortuna. O tragedii renesansowej w Polsce*, Wrocław 1974.
- J. Abramowska, *Poeta zgody*, w: *Pisarze staropolscy. Sylwetki*, oprac. S. Grzeszcuk, t. 2, Warszawa 1997, s. 71–147.
- C. Backvis, *Szkice o kulturze staropolskiej*, wybór i oprac. A. Biernacki, Warszawa 1975 (tu szkic o *Odprawie posłów greckich*).
- Z. Głombiowska, *Łacińska i polska muza Jana Kochanowskiego*, Warszawa 1988.
- Jan Kochanowski 1584–1984. Epoka – twórczość – recepcja*, t. 1, red. J. Pelc, P. Buchwald-Pelcowa, B. Otwinowska, Lublin 1989.
- A. Gorzkowski, *Bene atque ornate. Twórczość łacińska Jana Kochanowskiego w świetle lektury retorycznej*, Kraków 2004.
- A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.
- R. Krzywy, *Sztuka wyborów i dar inwencji. Studium o strukturze gatunkowej poematów Jana Kochanowskiego*, Warszawa 2008.
- S. Łempicki, *Renesans i humanizm w Polsce*, Warszawa 1952 (tu szkice o fraszkach polskich i łacińskich).
- J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 2001.
- W. Weintraub, *Nowe studia o Janie Kochanowskim*, Kraków 1991.
- W. Weintraub, *Rzecz czarnolesska*, Kraków 1977.

Jan Kochanowski i epoka renesansu. W 450 rocznicę urodzin poety 1530–1980, red. T. Michałowska, Warszawa 1984.

J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (lub wyd. nast.).

V. JAN KOCHANOWSKI: HUMANIZM NIEKLASYCZNY

— Nieklasyczne piękno Biblii; *Psałterz Dawidów* jako triumf poety, który wdarł się „na skałę pięknej Kalijopy” (sens metafory); zamiar twórczy Kochanowskiego w kontekście innych parafraz psalmicznych czasu renesansu (Campensis, Buchanan, Beza, w Polsce: Wróbel, Rej, Lubelczyk); parafraza jako próba pogodzenia klasycyzmu z tradycją judeochrześcijańską; konfesyjne nacechowanie parafrazy wierszowanej w renesansowej Europie; dylematy twórcze Kochanowskiego zapisane w *Liście do Stanisława Fogelwedera*; horacjanizm *versus* poezja biblijna; strofika przeciwstawiona zasadzie paralelizmu i powtarzalności; wstrzeźliwość w wykorzystywaniu sztafażu antycznego i w zabiegach adaptacyjnych; wierność stylistyczna i obrazowa względem oryginału; śmiałe antropomorfizacje w kreacji Boga; język ekspresywny, odważny, zmysłowy; odwaga w wykorzystywaniu biblijnych symboli fizjologicznych.

— Okruchy folkloru; tradycja rodzimej pieśni melicznej w *Pieśniach*; „polska Arkadia” w *Pieśni świętojańskiej o Sobótce*; napięcie pomiędzy gatunkiem klasycznej idylli a stylizacją na „proste pieśni”; realia polskiej wsi (nazwa Czarnolas, stos sobótkowy, odniesienia do przyrody, przysłów, strojów, zabaw i obrzędów); pogańska tradycja Sobótki; okruchy pieśni ludowych w tekście Kochanowskiego.

— *Fraszki* jako zbiór wielogatunkowy; możliwy kod ezoteryczny we *Fraszkach*; tajemnice „labiryntu” Kochanowskiego.

— Rewizja stoicyzmu; kontekst biograficzny *Trenów* oraz oracji *Przy pogrzebie rzecz*; związki między tekstami; odniesienia do *Rozmów tuskulańskich* Cyserona i dyskusja z nim; dystans i polemika ze strategią „statecznego serca” i „jednakiego umysłu”; antyteza natury i rozumu; *Treny* jako dramat pychy i pokory; funkcja odniesień religijnych.

Utworky:

J. Kochanowski, *Psałterz Dawidów*, oprac. J. Ziomek, Wrocław 1960.

J. Kochanowski, *Pieśni*, oprac. L. Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 100.

J. Kochanowski, *Treny*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1978, BN, s. I, nr 1 (lub wyd. nast.).

J. Kochanowski, *Fragmenta, Pieśń świętojańska o Sobótce*, „Czego chcesz od nas, Panie...” (jako Pieśń II, 25), *Przy pogrzebie rzecz, List do Stanisława Fogelwedera*, w: *Dzieła polskie*, oprac. J. Krzyżanowski, Warszawa 1989.

J. Kochanowski, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1998, BN, s. I, nr 163.

Opracowania:

- P. Buchwald-Pelcowa, *Nad Psalmami i psalterzami polskimi XVI wieku*, w: *Nurt chrześcijański w literaturze polskiej. Średniowiecze-Renesans*, red. S. Nieznanowski, J. Pelc, Lublin 1994.
- S. Graciotti, *Fraszki i „fraszki”. Z Padwy do Polski*, w: tenże, *Od Renesansu do Oświecenia*, t. 1, tłum. z j. włoskiego: zbiorowe, z j. franc. J. Rogoziński, z j. łac. G. Błachowicz, Warszawa 1991.
- Jan Kochanowski 1584–1984. Epoka – twórczość – recepcja*, t. 1, red. J. Pelc, P. Buchwald-Pelcowa, B. Otwinowska, Lublin 1989 (tu zwłaszcza szkice J. Domańskiego, K. Górskiego, S. Graciottiego, B. Otwinowskiej, A. Nowickiej-Jeżowej, L. Pszczołowskiej).
- Jan Kochanowski. Interpretacje*, red. J. Błoński, Kraków 1989 (tu zwłaszcza prace o *Trenach*).
- A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.
- J. Krzyżanowski, *Paralele*, wyd. 2, Warszawa 1961 (szkice o Kochanowskim).
- J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 2001.
- J. Sokolski, *Lipa, Chiron i labirynt. Esej o „Fraszkach”*, Wrocław 1998.
- T. Ulewicz, *Świadomość słowiańska Jana Kochanowskiego*, Kraków 1948.
- W. Weintraub, *Rzecz czarnoleska*, Kraków 1977.
- K. Ziemia, *Jan Kochanowski jako poeta egzystencji*, Warszawa 1994.
- K. Ziemia, *Humanitas obywatelska Jana Kochanowskiego*, w: *Humanitas (paidea). Antropologia humanistyczna w kontekstach filozoficznych*, red. A. Nowicka-Jeżowa, Warszawa 2009, t. 1, s. 385–404.
- J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).

VI. MIKOŁAJ SĘP SZARZYŃSKI I POECI PRZEŁOMU BAROKOWEGO

— Kultura potrydencka: wobec humanizmu i reformacji; dążenia do pogodzenia tradycji kościelnej i osiągnięć humanizmu; ignacjanizm i mistycyzm hiszpański jako nowe nurty duchowości, a zarazem czynniki odnowy literatury religijnej.

— Kształtowanie się nowej dykcji poetyckiej; poszukiwania gatunkowe – sonet, kancona, madrygał; wzory humanistycznej poezji łacińskiej – George Buchanan, GianFrancesco Vitale, Giovanni Pontano i Jacobus Pontanus – oraz poezji włoskiej (petrarkizm duchowny) – Petrarka, Bernardo Tasso, Gabriele Fiamma); inwersyjność, tok przerzutniowy, eksperymenty rymowe i wierszowe; kwestia inspiracji manierystycznych w poezji przełomu XVI i XVII wieku.

— Między poezją religijną a erotyczną (problem erotyków Sępa, literacka konwersja Kaspra Twardowskiego, język czulej miłości w poezji Stanisława Grochowskiego, tranzytywność motywów).

— Nowa kreacja podmiotu w liryce religijnej (Sęp, Grabowiecki); odejście od konwencji modlitwy „zwrotu i prośby”, przenikanie elementów medytacji do liryki, kształtowanie się form rozmyślenia poetyckiego, języka sporu z Bogiem, pytań egzystencjalnych.

Utwory:

- S. Grabowiecki, *Rymy duchowne*, wyd. K. Mrowcewicz, Warszawa 1996.
 S. Grochowski, *Wirydarz abo kwiatki rymów duchownych o Dzieciątku Panu Jezusie*, wyd. J. Dąbkowska, Warszawa 1997.
 K. Twardowski, *Lekcje Kupidynowe*, wyd. R. Grzeškowiak, Warszawa 1997.
 K. Twardowski, *Łódź młodzi*, wyd. R. Grzeškowiak, Warszawa 1998.
 M. Sęp Szarzyński, *Poezje zebrane*, wyd. R. Grzeškowiak, A. Karpiński przy współudziale K. Mrowcewicza, Warszawa 2001.

Opracowania:

- J. Błoński, *Mikołaj Sęp Szarzyński a początki polskiego baroku*, Kraków 1967 (i wyd. nast.).
Corona scientiarum. Studia z historii literatury i kultury nowożytnej ofiarowane Profesorowi Januszowi Pelcowi, red. J.A. Chrościcki, J. Głazewski, M. Prejs, K. Mrowcewicz, Warszawa 2004 (artykuły z części pierwszej).
 J. Dąbkowska, *Tradycja czarnoleska w „Wirydarzu” Stanisława Grochowskiego*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1999, nr 3–4 (167–168), s. 95–104.
 R. Grzeškowiak, *Przypowieść na dzień św. Marcina. Pomiędzy „Lekcjami Kupidynowymi” a „Łodzią młodzi” Kaspra Twardowskiego*, w: *Literatura polskiego baroku w kręgu idei*, red. A. Nowicka-Jeżowa, M. Hanusiewicz, A. Karpiński, Lublin 1995.
 Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.
 A. Litwornia, *Sebastian Grabowiecki. Zarys monograficzny*, Wrocław 1976.
 K. Mrowcewicz, *Czemu wolność mamy? Antynomie wolności w poezji Jana Kochanowskiego i Mikołaja Sępa Szarzyńskiego*, Wrocław 1987.
Przełom wieków XVI i XVII w literaturze i kulturze polskiej, red. B. Otwinowska i J. Pelc, Wrocław 1984.
Świt i zmierzch baroku, red. M. Hanusiewicz, J. Dąbkowska, A. Karpiński, Lublin 2002 (artykuły z części pierwszej).

K. Zimek, *Miłość cienia. Interpretacja mitu o Narcyzie w erotyku „Do Kasie” z rękopisu Zamoyskich*, „Pamiętnik Literacki” 2003, z. 4.

VII. BAROKOWY ŚWIAT CUDÓW

— Nowe odczytania „księgi natury”; heliocentryzm, pojęcie nieskończoności, koncepcje Gassendiego i Kartezjusza oraz ich wpływ na kształtowanie się barokowej wyobraźni; idea świata w ruchu, świata wytraconego z dotychczasowej hierarchii kosmologicznej, zdeintegrowanego („nowa filozofia”), pełnego sprzeczności, a zarazem ukrytych korespondencji zjawisk, świata rozpościerającego się między „dwoma nieskończonościami”.

— Koncept jako instrument poznawania rzeczywistości, odnajdywania „jedności w wielości”; teoretycy poinyty i konceptu (Maciej Kazimierz Sarbiewski, Baltazar Gracian, Emmanuele Tesauro); koncept jako argument i fałszywy sylogizm, retoryka konceptu; koncept a gatunki literackie (epigramat, sonet, kazanie); kompozycyjna funkcja konceptu (twórczość angielskich „poetów metafizycznych” i Giambattisty Marina, poezja Jana Andrzeja Morsztyna, Stanisława Herakliusza Lubomirskiego, Wespazjana Kochowskiego, Wacława Potockiego).

— Sensualizm poezji barokowej; zmysłowe piękno świata jako źródło inspiracji poetyckiej (Hieronim Morsztyn, Kasper Miaskowski, Szymon i Bartłomiej Zimorowicowie, Samuel Twardowski); ekspresja doznań sensualnych w języku poetyckim baroku (barwy, smaki, zapachy); topika pięciu zmysłów (Stanisław Grochowski, anonimowy przekład poematu Marina *Adon*, Klemens Bolesławiusz, Wacław Potocki); ignacjańskie *applicatio sensuum* w poezji religijnej; natura zmysłowa jako źródło zagrożenia.

— Teatralność kultury barokowej (architektura, sztuka ogrodów, elementy parateatralne w życiu społecznym); motyw teatru świata, świata jako spektaklu, snu, mistyfikacji (Szekspir, Calderon, w Polsce – Piotr Baryka *Z chłopą król*, Hieronim Morsztyn, Zbigniew Morsztyn).

— Poszukiwanie korespondencji sztuk; rozwój emblematyki (Zbigniew Morsztyn, Aleksander Teodor Lacki, Stanisław Herakliusz Lubomirski) i zjawisko poezji wizualnej.

— *Topoi* i motywy; woda i ogień jako wizualne emblematy zmienności, ruchu; obrazowanie kosmiczne; symbole kosztowności i drogich kamieni; zwierciadło – metafora samopoznania i motyw wanitatywny; rola światła i blasku w obrazowaniu poetyckim.

Utwory:

Helikon sarmacki. Wątki i tematy polskiej poezji barokowej, oprac. A. Vincenz, Wrocław 1989, BN, s. I, nr 259.

I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991.

Wysoki umysł w dolnych rzeczach zawikłany. Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku. Od Mikołaja Sępa Szarzyńskiego do Stanisława Herakliusza Lubomirskiego, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993.

Marino-Anonim, *Adon*, t. 1–2, oprac. L. Marinelli, K. Mrowcewicz, Roma–Warszawa 1993.

Opracowania:

C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.

Człowiek baroku, red. R. Villari, tłum. B. Bielańska, M. Gurgul, M. Woźniak, Warszawa 2001.

D. Gostyńska, *Retoryka iluzji. Koncept w poezji barokowej*, Warszawa 1991.

M. Hanusiewicz, *Zmysłowy świat wyobraźni religijnej poetów „sarmackich”*, „Znak”, 1995, z. 7.

Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.

Koncept w kulturze staropolskiej, red. L. Ślęk, A. Karpiński, W. Pawlak, Lublin 2005.

J. Kotarska, *Theatrum mundi. Ze studiów nad poezją staropolską*, Gdańsk 1998.

K. Mrowcewicz, *Trivium poetów polskich epoki baroku: klasycyzm – manieryzm – barok. Studia nad poezją XVII stulecia*, Warszawa 2005.

Nowicka-Jeżowa, *Jan Andrzej Morsztyn i Giambattista Marino. Dialog poetów europejskiego baroku*, Warszawa 2000.

A. Nowicka-Jeżowa, *Barok polski. Między Europą a Sarmacją*, cz. I: *Profile i zarysy całości*, Warszawa 2009–2011.

J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.

J. Pelc, *Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych*, Kraków 2002.

M. Prejs, *Poezja późnego baroku. Główne kierunki przemian*, Warszawa 1989.

J. Sokolski, *Barokowa księga natury. O europejskiej symbolografii wieku siedemnastego*, Wrocław 1992.

J. Sokołowska, *Dwie nieskończoności. Szkice o literaturze barokowej Europy*, Warszawa 1978.

VIII. SARMACKA SWOJSKOŚĆ I OBCOŚĆ

— Pojęcie sarmatyzmu, mit sarmacki i jego kształtowanie się w historiografii oraz kulturze polskiej, składniki ideologii sarmackiej, ich wyraz polityczny, społeczny i obyczajowy.

— Dom w kulturze sarmackiej (Miaskowski, Potocki, Kochowski, S. Twardowski), patriarchalny i agrarny wymiar sarmatyzmu (ideał życia ziemiańskiego, ładu rodzinnego, miejsce kobiety w sarmackim mikrokosmosie), afirmacja swojskości i tutejszości przeciwstawionych obcemu, nieznanemu i złowrogiemu światu zewnętrznemu, pytania o sarmacką ksenofobię, stereotyp obcego: Włocha, Francuza, Niemca, Żyda.

— Religijność sarmacka (Potocki, Kochowski, Pasek, Kitowicz); zjawisko sarmatyzacji katolicyzmu w wieku XVII, rozwój pieśni religijnej w wieku XVII (kolędy, pieśni pasyjne); popularność sanktuariów lokalnych i kształtowanie się specyficznie polskich form pobożności (kalwarie, Gorzkie Żale etc.); mechanizm polonizacji i adaptacji w sarmackiej literaturze i kulturze religijnej; teatralność obrzędów religijnych.

— Gust sarmacki; upodobanie do splendoru i przepychu, fascynacja Orientem; tradycjonalizm przeciwstawiony modnym importom; teatralność obyczaj; estetyka i retoryka nadmiaru, upodobanie do hiperboli.

— Ideały republikańskie i militarne (Potocki, Kochowski, Pasek); funkcja wzorów rzymskich w kulturze sarmackiej; idea *antemurale Christianitatis*; społeczna i kulturowa ranga rycerza.

— Sarmacki premesjanizm (Kochowski, *Psalmodia polska*); kształtowanie się koncepcji narodu wybranego przez Boga; historyczna rola polskiej szlachty broniącej Europę przed niewiernymi; mężowie wybrani w *Psalmodii*; funkcja stylizacji psalmicznej i jej związek z koncepcją mesjańską.

Utwory:

J.C. Pasek, *Pamiętniki*, oprac. W. Czaplński, Wrocław 1979.

I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991.

W. Kochowski, *Utwory poetyckie. Wybór*, oprac. M. Eustachiewicz, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 92.

W. Potocki, *Wiersze wybrane*, oprac. S. Grzeszczuk, wstęp J. Gruchała, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 19.

J. Kitowicz, *Opis obyczajów za Augusta III*, t. 1–2, oprac. R. Pollak, Wrocław 2003.

Opracowania:

C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.

T. Chrzanowski, *Wędrowki po Sarmacji europejskiej. Eseje o sztuce i kulturze staropolskiej*, Kraków 1988.

A. Czechowicz, *Katolicyzm sarmacki*, w: *Humanitas i christianitas w kulturze polskiej*, red. M. Hanusiewicz-Lavallee, Warszawa 2009, s. 199–222.

- M. Eustachiewicz, „*Psalmidia polska*” *Wespazjana Kochowskiego na tle staropolskich stylizacji biblijnych*, „Pamiętnik Literacki” 1974, z. 2.
- Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.
- A. Karpiński, *Staropolska poezja ideałów ziemiańskich*, Wrocław 1983.
- J. Malicki, *Słowa i rzeczy. Twórczość Wacława Potockiego wobec polskiej tradycji literackiej*, Katowice 1980.
- A. Nowicka-Jeżowa, *Barok polski. Między Europą a Sarmacją*, cz. I: *Profile i zarysy całości*, Warszawa 2009–2011.
- J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.
- J. Pelc, *Sarmatyzm*, w: *Słownik literatury staropolskiej*, red. T. Michałowska, Warszawa 1990.
- M. Prejs, *Poezja późnego baroku. Główne kierunki przemian*, Warszawa 1989.
- J. Rytel, *Pamiętniki Paska na tle pamiętnikarstwa staropolskiego*, Wrocław 1962.
- T. Ulewicz, *Zagadnienie sarmatyzmu w kulturze i literaturze polskiej*, Kraków 1963.
- J. Tazbir, *Szlachta i teologowie. Studia z dziejów polskiej kontrreformacji*, Warszawa 1987.
- J. Tazbir, *Rzeczpospolita i świat. Studia z dziejów kultury XVII w.*, Wrocław 1971.
- Wespazjan Kochowski w kręgu kultury literackiej*, red. D. Chemperek, Lublin 2003.
- Wiek XVII – kontrreformacja – barok*, red. J. Pelc, Wrocław 1970.

IX. JAN ANDRZEJ MORSZTYN: RETORYKA KOMPLEMENTU, SKARGI I SZYDERSTWA

— Marinizm i nurt *precieux* jako najważniejsze konteksty twórczości Morsztyna; Morsztyn jako najwybitniejszy z polskich marinistów; zainteresowanie kształtującym się klasycyzmem francuskim.

— Wzory mowy konceptystycznej; patronat Marcejalisa i Marina; koncept jako fałszywy argument; kompozycyjna funkcja konceptu w poezji Morsztyna; *Kanikuła* jako cykl konceptystyczny; transformacje kodu petrarkistowskiego.

— Nowy typ erotyki; sensualność i dworność; ekspresja zmysłowej pieszczoty i wzory poezji neokatuliańskiej (Janus Secundus); retoryka miłosnej skargi i koncepcja miłości jako gry.

— Gatunki literackie (sonet, kancona, madrygał, pieśń, fraszka, sielanka dramatyczna, tragedia etc.); formy wierszy enumeracyjnych; konwencjonalna metaforyka poezji kunstownej i jej różnorodne trawestacje w twórczości Morsztyna; „dwie poetyki” Morsztyna – kunstowna i sarmacka; współistnienie dworności i rubaszności; funkcja groteski w poezji Morsztyna.

— Typ poezji gabinetowej, prywatnej, powierzanej rękopisom, zrodzonej z dwornej konwersacji i jej służącej; inspiracje libertyńskie; ton sceptyczny i ironiczny w poezji Morsztyna; „zimny” konceptyzm wierszy religijnych; tajemnica *Pokuty w kwartanie*.

Utwory:

J.A. Morsztyn, *Utwory zebrane*, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1971.

Opracowania:

Amor vincit omnia. Erotyzm w literaturze staropolskiej, red. R. Krzywy, Warszawa 2008.

C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.

Czytanie Jana Andrzeja Morsztyna, red. D. Gostyńska i A. Karpiński, Wrocław 2000.

B. Fałęcka, *Jan Andrzej Morsztyn – poeta wirtuoz*, „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 3.

D. Gostyńska, *Retoryka iluzji. Koncept w poezji barokowej*, Warszawa 1991.

M. Hanusiewicz, *Pięć stopni miłości. O wyobraźni erotycznej w polskiej poezji barokowej*, Warszawa 2004.

Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.

J. Kotarska, *Jedna czy dwie poetyki Jana Andrzeja Morsztyna*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Historycznoliterackie” 1974, nr 3.

J. Kotarska, *Erotyk staropolski. Inspiracje i odmiany*, Wrocław 1980.

J. Lewański, *Polskie przekłady Jana Bąptysty Marina*, Wrocław 1974.

A. Nowicka-Jeżowa, *Jan Andrzej Morsztyn i Giambattista Marino. Dialog poetów europejskiego baroku*, Warszawa 2000.

J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.

E. Porębowicz, *Andrzej Morsztyn, przedstawiciel baroku w poezji polskiej*, Kraków 1893.

P. Stępień, *Poeta barokowy wobec przemijania i śmierci. Hieronim Morsztyn, Szymon Zimorowic, Jan Andrzej Morsztyn*, Warszawa 1996.

X. WACŁAW POTOCKI: POEZJA Z ZIEMI I Z CIAŁA

— Dzieło Potockiego jako tekst otwarty, podległy niekończącym się modyfikacjom i zmianom; bogactwo i wielogatunkowość dzieła poetyckiego autora

z Łuźnej (epika, fraszka, pieśń, gatunki funeralne, parafrazy biblijne, przypowieści, stemmata, epigramaty, dramat religijny etc.), a zarazem amorficzność i aformalność tego dzieła; dygresyjność jako cecha stylu i jej funkcja estetyczna; pisanie jako tryb egzystencji; najważniejsze kolekcje poetyckie Potockiego.

— Inspiracje literackie: Biblia, Seneka, Liwiusz, Erazm z Rotterdamu, Kochanowski, John Barclay; rola doświadczenia ariańskiego w religijności poety i w kształtowaniu jego stosunku do Biblii; szczególny wpływ Biblii na twórczość Potockiego (tematyka, obrazowanie, gatunki, kreacja ja lirycznego, związki intertekstualne z Bibliami staropolskimi, „prywatna” egzegzeza Księgi Świętej).

— Żywioł realistyczny w poezji Potockiego; zmysł satyryczny; natura jako źródło obrazowania; metaforyka agrarna i odwołująca się do innych zakresów świata przyrody; metaforyka kulinarna i fizjologiczna; zasoby mowy potocznej; materia przysłów i apoftegmatów.

— Autobiografizm w twórczości Potockiego; zacieranie granicy między ja rzeczywistym a ja kreowanym; doświadczenie osobiste i doświadczenie społeczne jako pełnoprawny temat literatury; historia jako źródło inspiracji.

Utwory:

W. Potocki, *Dzieła*, t. 1–3, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1987.

Opracowania:

C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.

A. Czechowicz, *Różność w rzeczach. O wyobraźni pisarskiej Wacława Potockiego*, Warszawa 2008.

Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.

M. Kaczmarek, *Sarmacka perspektywa sławy. Nad „Wojną chocimską” Wacława Potockiego*, Wrocław 1982.

Koncept w kulturze staropolskiej, red. L. Ślęk, A. Karpiński, W. Pawlak, Lublin 2005 (artykuły o Wacławie Potockim).

L. Kukulski, *Prolegomena filologiczne do twórczości Wacława Potockiego*, Wrocław 1962.

J. Malicki, *Słowa i rzeczy. Twórczość Wacława Potockiego wobec polskiej tradycji literackiej*, Katowice 1980.

J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.

Potocki (1621–1696). Materiały z konferencji naukowej w 300-lecie śmierci poety, Kraków, 4–7 listopada 1996, red. W. Walecki, Kraków 1998.

„Roczniki Humanistyczne” (50) 2002 (zeszyt specjalny poświęcony twórczości Wacława Potockiego).

Wokół Wacława Potockiego. Studia i szkice staropolskie w 300 rocznicę śmierci poety, red. J. Malicki i D. Rott, Katowice 1997.

XI. DRAMAT STAROPOLSKI I JEGO ŻYWOTNOŚĆ W TEATRZE XX WIEKU

Dwa zjawiska do wyboru:

— Dramat i teatr średniowiecza: tradycja, tło liturgiczne; cechy gatunkowe dramatu liturgicznego oraz obrzędowego; inscenizacja, jej przebieg; czy zachowane teksty: *Visitatio Sepulchri*, *Skarga umierającego*, *Dusza z ciała wyliciała* i *Posłuchajcie, bracia miła* (*Lament świętokrzyski*) – to teksty poetyckie, czy mają już charakter tekstu dramatycznego?

— Teatr renesansu a średniowiecze: rozwój scen misteryjnych; misterium i moralitet; biblijne tło; inscenizacja: przebieg misterium: czas i przestrzeń – scena symultaniczna, mansjony; intermedia.

— Dramaty Mikołaja Reja: *Żywot Józefa* i *Kupiec* lub Mikołaja z Wilkowiecka *Historyja o chwalebnyim Zmartwychwstaniu Pańskim*: struktura tekstu; dialogi a konstrukcja fabularna, czas i przestrzeń; dialog a didaskalia; patos i komizm sytuacji i słowa; groteska.

— Inscenizacje w teatrze XX wieku: Leon Schiller; Kazimierz Dejmek, Piotr Cieplak, Michał Żadara.

— Renesansowa tragedia klasyczna: Kochanowski i *Odprawa posłów greckich*; tradycja, struktura: wobec reguł i Seneki; premiera.

— Scena plebejska – komedia sowizdrzalska: *Wyprawa plebańska*, *Albertus z wojny*, *Komedyja rybałtowska nowa*.

— Barokowa scena dworska: wobec tradycji sowizdrzalskiej – *Z chłopą król* Piotra Baryki; wobec klasycyzmu francuskiego – *Cyd* Corneille’a Morsztyna i jego premiera; teatr Wazów.

— Inne zjawiska sceny barokowej: twórczość Lubomirskiego – sielanka dramatyczna *Ermida* jako polemika z mitem arkadyjskim, komedie (lub *Komedyja Lopesa starego*), ich włoskie wzory; opera pasyjna *Utarczka krwawie wójującego Boga* – wyobrażenia emblematyczna, obrazy alegoryczne, technika kontrastu; barokowa teatralizacja życia: widowiska parateatralne.

Utwory (do wyboru):

Antologia literatury sowizdrzalskiej, oprac. S. Grzeszczuk, wyd. 2, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 186.

Dramaty staropolskie, oprac. J. Lewański, Warszawa 1959–1963, t. 1–6.

- Historija o chwalebnyim Zmartwychwstaniu Pańskim*, oprac. J. Okoń, Wrocław 1971 oraz 2004, BN, s. I, nr 201 (wersja Mikołaja z Wilkowiecka).
- J. Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*, oprac. T. Ulewicz, Wrocław 1976, BN, s. I, nr 3.
- P. Corneille – J.A. Morsztyn, *Cyd albo Roderyk*, wyd. A. Karpiński i A. Stepnowski, Warszawa 1999.
- J.A. Morsztyn – P. Corneille, *Cyd*, wstęp i komentarz J. Kwaśniakowa, Wrocław 1988.
- S.H. Lubomirski, *Ermida*, oprac. J. Kula, Kraków 2004.
- M. Rej, *Kupiec*, wyd. A. Kochan, Warszawa 2009.
- M. Rej, *Żywoć Józefa w: Dramaty biblijne XVI wieku*, oprac. K. Wilczewska, Lublin 2000.
- Staropolskie pastorałki dramatyczne*, oprac. J. Okoń, Wrocław 1989, BN, s. I, nr 269.
- Teatr polskiego renesansu*, oprac. J. Lewański, Warszawa 1988.
- W. Wydra, W. Rzepka, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984 (i wyd. II, 1995).

Źródło pomocnicze:

O dramacie. Wybór źródeł do dziejów teorii dramatycznych, t. 1: *Od Arystotelesa do Goethego*, red. E. Udalska, Warszawa 1990.

Opracowania (do wyboru):

- J. Abramowska, *Ład i Fortuna. O tragedii renesansowej w Polsce*, Wrocław 1974.
- M. Adamczyk, *Rozważania nad poetyką misterium*, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 3.
- M. Adamczyk, „*Żywoć Józefa*” Mikołaja Reja. *Studium porównawcze*, Wrocław 1971.
- C. Backvis, *Nad antologią dramatu staropolskiego*, w: tenże, *Szkice o kulturze staropolskiej*, Warszawa 1975.
- J. Chrościcki, *Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa 1974.
- E. Csató, *Leon Schiller*, Warszawa 1968, rozdział IV (zwłaszcza s. 264).
- Dramat i teatr sakralny*, red. I. Sławińska i in., Lublin 1988 (rozprawy: J. Smosarski, *Religijne widowiska parateatralne w Polsce XVII wieku. Kilka przykładów*; W. Sulisz, *Współczesne interpretacje staropolskiego dramatu religijnego*; E. Żwirkowska, *Pasja w dramacie staropolskim XVI–XVII wieku*).

- Dramat polski. Interpretacje*, red. J. Ciechowicz i Z. Majchrowski, t. 1, Gdańsk 2001 (artykuły: B. Judkowiak, *Historyja o chwalebnyim Zmartwychwstaniu Pańskim*; Z. Głombiowska, *Odprawa posłów greckich*; ewent. – A. Nawarecki, *Tragedia o bogaczu i Łazarzu*; s. 21–81).
- M. Fik, *Trzydzieści pięć sezonów. Teatry dramatyczne w Polsce w latach 1944–1979*, Warszawa 1981.
- Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1973 (i wyd. nast.).
- B. Judkowiak, *Wzgardzony wielogłos. Kultura teatralna czasów saskich i jej tradycje*, Poznań 2007.
- M. Kacprzak, *Mysł o Bogu i człowieku w „Żywocie Józefa” Mikołaja Reja*, Warszawa 2003.
- P. Kencki, „*Historyja o Chwalebnyim Zmartwychwstaniu Pańskim*” Mikołaja z Wilkowiecka i *Stary Testament*, „Pamiętnik Teatralny” 2007, z. 1–2.
- P. Kencki, *Historia XVII-wiecznego teatru w Polsce*, w: *Ustanawianie historii*, red. A. Adamecka-Sitek, D. Buchwald i D. Kosiński, Warszawa 2010.
- P. Kencki, „*Żywot Józefa*” Mikołaja Reja: *gry w teatrze świata*, „Pamiętnik Teatralny” 2005, z. 1–2.
- D. Kosiński, *Teatra polskie. Historie*, Warszawa 2010.
- B. Król-Kaczorowska, *Teatr dawnej Polski. Budynki – dekoracje – kostiumy*, Warszawa 1971.
- J. Krzyżanowski, „*Dialog częstochowski*”, w: tenże, *Paralele*, wyd. 3, Warszawa 1977 (o Mikołaju z Wilkowiecka).
- J. Krzyżanowski, *W wieku Reja i Stańczyka*, Warszawa 1958.
- A. Kruczyński, *Średniowiecze o komedii*, Warszawa 1998.
- A. Kruczyński, *Sarmacki teatr narodowy*, w: *Teatr Narodowy w służbie publicznej. Marzenia i rzeczywistość*, red. A. Kuligowska-Korzeniewska, współpr. P. Kencki, Warszawa 2007.
- J. Lewański, *Średniowieczne gatunki dramatyczno-teatralne* (z. 1 – dramat liturgiczny, z. 2 – komedia elegijna, z. 3 – misterium), Wrocław 1966–1969.
- J. Lewański, *Leona Schillera prace nad teatrem staropolskim*, „Pamiętnik Teatralny” 1955, z. 3–4.
- J. Lewański, *Dramat i teatr średniowiecza i renesansu w Polsce*, Warszawa 1981.
- J. Lewański, *Wstęp*, w: *Liturgiczne łacińskie dramatyzacje Wielkiego Tygodnia XI – XVI w.*, Lublin 1999.
- T. Michałowska, *Średniowiecze*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).

- M. Mieszek, *Intermedium polskie XVI – XVIII w.*, Kraków 2007.
- Z. Modzelewski, *Estetyka średniowiecznego dramatu liturgicznego. (Cykl Wielkiego Tygodnia w Polsce)*, „Roczniki Humanistyczne”, 1964, z. 1.
- E. Nawrocka, „*Żywoć Józefa*” Mikołaja Reja na scenach polskich, w: *Studia nad Mikołajem Rejem; twórczość i recepcja*, red. B. Nadolski, Gdańsk 1971.
- O dawnym dramacie i teatrze*, red. W. Roszkowska, Wrocław 1971.
- J. Okoń, *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku*, Wrocław 1970.
- Opera w dawnej Polsce*, red. J. Lewański, Wrocław 1973.
- „Pamiętnik Teatralny” 1960, z. 3–4 (materiały o dawnym teatrze).
- „Pamiętnik Teatralny” 1964, z. 3, rozprawy: J. Kowalczyk, W. Roszkowska, *Teatr Jana Zamoyskiego „Sobiepana”*; A. Sajkowski, *Teatr Jana Kazimierza*.
- P. Pirecki, *Polska komedia plebejska XVI i XVII wieku. Zarys monograficzny*, Łódź 2008.
- D. Ratajczakowa, *Światoobraz komedii. Podłoże gatunku i jego przemiany*, w: *Humor w kulturze – kultura humoru*, red. M. Sugiera i J. Zając, Tarnów 2002 oraz przedr. w: taż, *W kryształach i w płomieniu. Studia i szkice o dramacie i teatrze*, t. 1, s. 233–256.
- Z. Raszewski, *Dejmek*, „Pamiętnik Teatralny” 1981, z. 3–4.
- Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1977 (i wyd. nast.).
- W. Roszkowska, *Włoski rodowód komedii Stanisława Herakliusza Lubomirskiego*, Wrocław 1960.
- A. Sajkowski, *Barok*, wyd. 2, Warszawa 1987.
- Stanisław Herakliusz Lubomirski – twórca i dzieła*, red. A. Karpiński i E. Lasocińska, Warszawa 2004.
- J. Szczublewski, *Pierwsza „Reduta” Osterwy*, Warszawa 1965.
- K. Targosz-Kretowa, *Teatr dworski Władysława IV*, Kraków 1965.
- K. Targosz, *Gesta principum recitata*, „Pamiętnik Teatralny” 1980, z. 2.
- K. Targosz, *Korzenie i kształty teatru do 1500 roku w perspektywie Krakowa*, Kraków 1995.
- T. Witczak, *Literatura Średniowiecza*, Warszawa 1990 (i wyd. nast.).
- J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1973 (i wyd. nast.).

strony internetowe godne polecenia:

mikolajrej.pl

staropolska.pl

XII. W KRĘGU TOPIKI ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga: Temat składa się z części ogólnej (**obowiązującej wszystkich**) i trzech propozycji (topos teatru świata, topos drogi, topos domu) – **do wyboru**.

— Pierwotne pojęcie toposu (łac. *loci communes*; pol. miejsca wspólne). Jego korzenie retoryczne. Topos w retoryce jako argument, topos w literaturze jako skrótowa, nacechowana aksjologicznie formuła myślowa lub obrazowa. Przedmiot o bogatym polu skojarzeniowym wykorzystany do metaforyzacji np: ogród, koło, teatr, dom, droga – jako podstawa toposu lub „wiązki” toposów.

— Pojęcie rozszerzone: topos jako tradycyjny temat obiegowy. Tematy imienne i przedmioty „topiczne”. Antyk i *Biblia* jako źródła tematycznego repertuaru literatury europejskiej. Względna odrębność, ale też zamiennność oraz przenikanie tematów biblijnych i antycznych.

— Topika jako wyraz wizji świata wspólnej dla danej kultury. Znaczeniowa stałość i zmienność toposu. Funkcjonowanie topiki w literaturze różnych epok.

Opracowania:

A. Okopień-Sławińska, *Topos*, w: *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998.

J. Abramowska, *Powtórzenia i wybory*, Poznań 1995, tu: *Topos i niektóre miejsca wspólne badań literackich; Serie tematyczne*.

E. R. Curtius, *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*, tłum. A. Borowski, Kraków 1997.

B. Emrich, *Topika i topoi*, tłum. J. Koźbiał, „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 1.

N. Frye, *Wielki kod. Biblia i literatura*, tłum. A. Fulińska, Bydgoszcz 1998.

M. Głowiński, *Mity przebrane*, Kraków 1990 (i wyd. nast.).

J. M. Rymkiewicz, *Myśli różne o ogrodach. Dzieje jednego toposu*, Warszawa 1968.

Słownik literatury polskiej XX wieku, Wrocław 1992 (i wyd. nast.), tu artykuły: E. Sarnowska-Temeriusz, *Topika antyczna*; W. Gutowski, K. Jakowska, *Topika chrześcijańska*; W. Panas, *Topika judajska*.

Topika antyczna w literaturze polskiej XX wieku. Studia, red. A. Brodzka i E. Sarnowska-Temeriusz, Wrocław 1992.

A. TOPOS ŚWIATA – TEATRU (*THEATRUM MUNDI*)

— Źródła antyczne: filozofia platońska i neoplatońska. Sens: świat jako rzeczywistość pozorna i nie w pełni suwerenna (odbicie świata idei). Wizja świata rządzonego przez siły nie zawsze życzliwe człowiekowi. Związek z toposem *deus ridens* (bóg naśmiewający się), sprzecznym z biblijnym pojęciem Opatrzności.

— Rozwinięcie renesansowe w trzech sensach: 1. znikomości świata (związek z problematyką *vanitas*); 2. zmienności losu (związek z pojęciem Fortuny – por. Szekspirowski obraz człowieka jako aktora, który raz wdziewa płaszcz królewski, a raz żebracze łachmany, np. kwestie błazna w komedii *Jak wam się podoba*); 3. determinizmu i wolności (wolnej woli) – por. obraz człowieka jako marionetki w spektaklu, którego bóg/Bóg jest zarazem reżyserem i bawiącym się widzem, we fraszkach J. Kochanowskiego *O żywocie ludzkim* (I,3, i I,101) i *Człowiek boże igrzysko* (III,76). Powiązanie toposów świata jako teatru i życia jako snu w dramacie Calderona *Życie snem*.

— Odwracalność toposu: świat jest teatrem = teatr jest światem (por. Szekspirowski *Globe Theatre*). Teatr w teatrze (np. *Hamlet* i *Sen nocy letniej* Szekspira, *Wyzwolenie* Wyspiańskiego) jako wyraz przenikania się różnych poziomów rzeczywistości przedstawionej w dramacie („realnej” i odgrywanej). Prospero z *Burzy* jako reżyser.

— Romantyczne koncepcje teatru (dramatu) odzwierciedlającego całościowy porządek świata: wymiar materialny i transcendentny (*Dziady*), społeczny (*Nie-Boska komedia*). Echa Szekspirowskie i Calderonowskie u wielkich romantyków.

— Pochodna toposu rozwinięta w wieku XX: człowiek jako aktor. Rozdzielność osoby i roli (maski), przyjętej świadomie lub narzuconej przez innych (*Ślub* W. Gombrowicza). Chwiejna tożsamość bohatera i teatralizacja życia jako motywy prozy fikcjonalnej np. (*Zwyczajne życie* K. Čapka; *Powiedzmy Gantenbein* M. Frischa; *Prawdziwe życie Sebastiana Knighta* V. Nabokova; *Sposób bycia* i *Rondo* K. Brandysa).

— Żartobliwe reaktywowanie pierwotnych znaczeń toposu – np. opowiadanie *I Ze wspomnień Ijona Tichego* S. Lema (genialny uczoney – solipsysta w roli „naśmiewającego się boga”, twórcy sztucznych świadomości i sztucznych światów).

Opracowania:

Erazm z Rotterdamu, *Pochwała głupoty*, tłum. E. Jędrkiewicz, Wrocław 1953, BN, s. II, nr 81, s. 56.

J. Jarzębski, *Kategoria gry w poglądach Gombrowicza*; M. Głowiński, *Komentarz do „Ślubu”*, w: *Gombrowicz i krytycy*, wybór i oprac. Z. Łapiński, Kraków 1984.

- J. Kotarska, „*Jesteśmy jakby na grę personsy ubrane*”. *Barokowe wersje toposu Theatrum mundi*, w: *taż, Theatrum mundi. Ze studiów nad poezją staropolską*, Gdańsk 1998.
- J. Pelc, *Jan Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 1980, s. 289–293.
- Plotyn, *Enneady*, tłum. i oprac. A. Krokiewicz, Warszawa 1959, t. 1, s. 301–310.
- J. M. Rymkiewicz, *Ludzie dwoiści (Barokowa struktura postaci Słowackiego)*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, s. III, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1981.
- I. Sławińska, *Świat jako spektakl*, w: *taż, Moja gorzka europejska ojczyzna*, Warszawa 1988.
- S. Świątek, *Norwidowski teatr świata*, Łódź 1983.

B. TOPOS DROGI. *HOMO VIATOR*

- Ruch po drodze, chodzenie, jako podstawowe doświadczenie ludzkie. Jego odbicie w systemie gramatycznym (czas gramatyczny) i frazeologii języka.
- Symboliczne znaczenia drogi i pojęć pokrewnych: wędrówka – błądzenie – pielgrzymowanie; droga prosta – kręta; szeroki trakt – wąska ścieżka; labirynt; droga bita – wyboista; koleiny; przewodnik (cicerone) – vademecum.
  - Motyw drogi w mitologii greckiej – m.in.:
  - Wyprawa po złote runo (mit o Argonautach);
  - Mit o Tezeuszu – motyw błądzenia w labiryncie;
  - Zstąpienie do Hadesu (mity o Heraklesie i o Orfeuszu);
  - Powrót na Itakę (mit o Odyseuszu). Odyseusz jako prototyp wędrowca.
- Motyw drogi w tradycji biblijnej – m.in.: wędrówka do Ziemi Obiecanej; Droga krzyżowa; „Ja jestem drogą” (słowa Chrystusa).
- Droga jako metafora ludzkiej egzystencji (droga życia, iść przez życie).
- Podróż (do innej miejscowości, ze wsi do miasta, do innego kraju) jako doświadczenie edukacyjne i sposób na dojrzewanie. (Obrazy w literaturze).
- Wędrówka w przestrzeni realnej (np. ze wsi do miasta, z dzielnicy do dzielnicy) jako przemieszczanie się w przestrzeni społecznej. (Obrazy w literaturze).
- Podróż w przestrzeni symbolicznej – wśród tradycji kulturowych, stylów. (Obrazy w literaturze).
- Wielka literatura europejska nawiązująca do topiki drogi – m.in.:
  - Homer, *Odyseja*;
  - Dante, *Boska komedia*;
  - M. de Cervantes, *Przemysłny szlachcic Don Kichote z Manczy*;

- A.R. Lesage, *Przypadki Idziego Blasa*;
 J. Swift, *Podróże Guliwera*;
 D. Defoe, *Przypadki Robinsona Cruzoa*;
 L. Sterne, *Podróż sentymentalna*;
 J. Potocki, *Rękopis znaleziony w Saragossie*;
 J. Joyce, *Ulisses*;
 S. Beckett, *Czekając na Godota*;
- Topika drogi w literaturze polskiej. Nawiązania do tego toposu w polskiej kulturze – m.in.:
- Literackie potomstwo Odyseusza (m.in. *Powrót Odysa* S. Wyspiańskiego);
  - Motyw pielgrzymstwa w piśmiennictwie porozbiorowym;
  - Podróż jako doświadczenie edukacyjne (np. *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* I. Krasickiego);
  - Bohater romantyczny jako wędrowiec (np. A. Mickiewicza *Sonetów krymskie*, J. Słowackiego *Podróż na Wschód*);
  - Vade-mecum* C. Norwida – idea cyklu;
  - Drogi na wschód. Literackie obrazy Syberii i świadectwa zesłania;
  - Podróż na Zachód. Doświadczenie egzotyki, bogactwa kulturowego, ale i obcości. Literackie obrazy tych podróży;
  - Podróże w głąb siebie i w głąb czasu. Ich obrazy literackie.
- Wpływ topiki drogi na kształtowanie się gatunków literackich i odmian gatunkowych w innych dziedzinach sztuki – m.in.:
- Powieść przygodowa (pikarejska);
  - Powieść edukacyjna;
  - Relacje z podróży („Podróże”);
  - Filmy drogi itp.

Opracowania:

- W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 1996 (i inne wyd.), hasło: *Podróż*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985, hasło: *Podróż Odysa*.
- J. Abramowska, *Peregrynacja*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński i A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.
- E. Auerbach, *Mimesis*, (rozdz. VI: *Rycerz dworski wyrusza w drogę*), t. 1, Warszawa 1968.
- Człowiek w drodze*, red. L. Wiśniewska, t. 1–2, Bydgoszcz 2000 (wybrane studia).
- G. Genette, *Przestrzeń i język*, w: *Studia z teorii literatury. Archiwum przekładów „Pamiętnika Literackiego”*, red. K. Bartoszyński, t. 2, Wrocław 1988.
- Z. Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1997 (wybrane fragmenty).

- G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, tłum. T.P. Krzeszowski, Warszawa 1988 (zwłaszcza s. 64–69).
- T. Michałowska, *Topika pielgrzyma i pielgrzymki w literaturze polskiego średniowiecza*, w: *Peregrinationes. Pielgrzymka w kulturze dawnej Europy*, red. H. Manikowska, H. Zaremska, Warszawa 1995.
- E. Mioletinski, *Poetyka mitu*, tłum. J. Dancygier, przedmowa M.R. Mayenowa, Warszawa 1981 – rozdz. III: „Mitologizm” w literaturze XX wieku (zwłaszcza fragmenty poświęcone *Ulissesowi* J. Joyce’a).
- J. Ryba, *Motywy podróżnicze w twórczości Jana Potockiego*, Wrocław 1993 (zwłaszcza rozdz. I i VII).
- E. Wolicka, *Odyseja – Politeja. Szkic o homerycko-platońskim rodowodzie „człowieka-pielgrzyma”*, „Znak” 1992, z. 1.
- Ph. Wheelwright, *Symbol archetypowy* (zwłaszcza rozdz. *Symboliczna postać pielgrzyma*, s. 298–303), tłum. M.-B. Fedewicz, w: *Symbole i symbolika*, wybór i wstęp M. Głowiński, Warszawa 1990.
- A. Wieczorkiewicz, *Wędrowcy fikcyjnych światów. Pielgrzym, rycerz, włóczęga*, Gdańsk 1996 (zwłaszcza *Wprowadzenie, Pikareskie włóczęgi i Zakończenie*).

C. TOPOS DOMU

— Topos DOMU – jeden z podstawowych znaków budujących obraz przestrzeni otaczającej człowieka i jeden z najważniejszych toposów kulturowych.

— Dom w języku. Prasłowo (por. jęz. łac., gr., indoeurop.). Pole znaczeniowe: użycia dosłowne i przenośne. Synonimy, wyrazy bliskoznaczne – od potoczności do wzniosłości (od lepianki do pałacu, wreszcie „*maszyny do mieszkania*” Corbussiera); związek z przemianami kulturowymi, społecznymi i obyczajowymi. Elementy składowe domu – ich nacechowania wartościujące: fundamenty, ściany, dach, okna, próg, drzwi. Związki frazeologiczne domu: dom-twierdza, dom otwarty, domek z kart; przysłowia: Gość w dom; Prać brudy we własnym domu, Sad zasadzić, Dom postawić, Wolność Tomku w swoim domku, Chłodno, głodno, do domu daleko, Kto drogi prostuje, w domu nie nocuje i in. „Dom” w użyciach metaforycznych, np. mowa jako dom.

— Sensy metonimiczne (związki z rodziną, rodem, pokoleniem, dziedzictwem).

— Dom – rodzina – role Męża, Żony, Ojca, Matki; ich trwałość i przemienność w historii.

— Motyw domu w mitologii antycznej i w tradycji biblijnej, m.in.:

zniszczenie i utrata domu (*Iliada* Homera); powrót do domu; Lary i Penaty, ognisko domowe; dom ojca – dom Ojca – w tradycji biblijnej; budowanie domu (*Psalms 127*); budowanie na skale lub na piasku; kamień węgielny.

— Motyw domu w literaturze polskiej. Dom rodzinny jako źródło wartości; dzieciństwo i dojrzewanie jako próg doświadczenia; „białe ściany polskiego domu”; dworek i dwór, chata. Gniazdo rodzinne, twierdza i placówka. A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*; H. Sienkiewicz, *Trylogia*; J. Parandowski, *Zegar słoneczny*; Z. Nowakowski, *Przylądek Dobrej Nadziei*; S. Lem, *Wysoki Zamek*; M. Wańkiewicz, *Szczenięce lata, Ziele na kraterze*; K. Brandys, *Mała księga*; A. Stojowski, *Podróż do Nieczajny*; A. Zagajewski, *Do Lwowa*; J. Parandowski, *Niebo w płomieniach* i in.

— Dom ojczysty, swoi i obcy, odejścia i powroty, dom i bezdomność, np.: J. Kraszewski, *Chata za wsią*; S. Żeromski, *Wierna rzeka*; Z. Rodziewiczówna, *Czahary*; Z. Kossak, *Pożoga*; M. Czapska, *Europa w rodzinie*; Cz. Miłosz, *Dolina Issy*; J. Krzysztoń, *Wielbłąd na stepie*.

— Dom w krajobrazie, dom i jego otoczenie w przemianach społecznych i obyczajowych. Trwałość i zniszczenie.

Utwory:

E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*; B. Prus, *Placówka*; G. Zapolska, *Moralność pani Dulskiej*; W. Reymont, *Chłopi*; S. Żeromski, *Ludzie bezdomni*; Z. Nałkowska, *Granica, Dom nad łąkami, Dom kobiet*; M. Dąbrowska, *Noce i dni*; P. Gojawczyńska, *Dziewczęta z Nowolipek*; M. Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*; B. Schulz, *Sklepy cynamonowe*; M. Wańkiewicz, *Rodzina Korzeniewskich*; T. Różewicz, *Kartoteka*; S. Mrozek, *Tango*; J. Strykowski, *Głosy w ciemnościach*; W. Myśliwski, *Pałac*; S. Chwin, *Hanemann*; W. Odojewski, *Zasypie wszystko, zawieje*; M. Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*.

— Dom wobec Zagłady, np. B. Wojdowski, *Chleb rzucony umarłym*; H. Krall, *Sublokatorka*; H. Grynberg, *Żydowska wojna*.

— Motyw domu w poezji lirycznej różnych epok, np. Kochanowskiego, Mickiewicza, Konopnickiej, Kasprowicza, Staffa, Tuwima, Wierzyńskiego, Broniewskiego, Miłosza, Baczyńskiego, Różewicza, Lipskiej.

— Współczesne gry z motywem: np. O. Tokarczuk *Dom dzienny, dom nocny*.

— Motyw domu w literaturze światowej – wybrane przykłady (m.in.: G. Flaubert, *Pani Bovary*; L. Tolstoj, *Anna Karenina*; M. Proust, *W stronę Swana*; T. Mann, *Buddenbrookowie*; G. Marquez, *Sto lat samotności*; W. Faulkner, *Niepokonane*).

— Topos domu a kształtowanie się gatunków literackich: pamiętniki, powieść autobiograficzna, saga rodzinna, powieść gotycka i powieść grozy (motyw domu nawiedzonego).

Opracowania:

M. Czermińska, *Dom w autobiografii i powieści o dzieciństwie*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.

M. Heidegger, *Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*, tłum. K. Michalski, Warszawa 1977.

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, Warszawa 1985, t. 1–2 (hasła dotyczące poszczególnych autorów).

Słownik literatury polskiej XIX w., red. J. Bachórz i A. Kowalczykowska, Wrocław 1994, hasła: J. Prokop, *Dom rodzinny*, J. Bachórz, *Kobieta Polka*.

Słownik literatury polskiej XX w., red. A. Brodzka i in., Wrocław 1992, hasła: A. Martuszevska, *Topika literatury obiegów popularnych*, I. Maciejewska, *Topika tradycji narodowych*, M. Baranowska, *Urbanizm*.

A. Witkowska, *Sławianie, my lubim sielanki*, Warszawa 1972, rozdz. VI: *Białe ściany polskiego domu*.

OŚWIECENIE

XIII. ZBIOROWOŚĆ I JEDNOSTKA W POEZJI I DRAMACIE POLSKIEGO OŚWIECENIA

— Zbiorowe portrety społeczeństwa polskiego w poezji i dramacie Oświecenia.
— Odzwierciedlenie najważniejszych wydarzeń politycznych drugiej połowy XVIII w. w poezji i dramacie tych czasów.

— Poezja i dramat wobec przemian obyczajowych, moralnych i światopoglądowych epoki.

— Poeci w służbie spraw zbiorowości i poeci „prywatni” w epoce Oświecenia.

— Jakie sfery przeżyć i doznań indywidualnych mogły być przedstawione w poezji tej epoki.

— Poezja wobec natury i kultury.

— Czy wśród bohaterów komedii (i innych gatunków dramatycznych) Oświecenia można znaleźć ciekawie zarysowane osobowości?

— Koncepcje życia i losu ludzkiego w poezji i dramacie.

— Charakterystyka twórczości wybranego poety (dramaturga) tej epoki, ukazująca sposoby przedstawienia spraw publicznych i prywatnych.

Utworky:

Podstawą do opracowania tematu może być dobra znajomość utworów zawartych w antologiach:

Poezja polska XVIII wieku, oprac. i wstęp Z. Libera, Warszawa 1976; *Świat poprawiać – zuchwałe rzemiosło. Antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1981 (lub wyd. nast.), *Wiersze imienne poeetów z drugiej połowy XVIII wieku*, oprac. B. Wolska, B. Mazurkowska,